

CONTRIBUȚIA ȚĂRĂNIMII LA RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ DIN 1877—1878

N. ADĂNILOAIE

„Multă vreme, de-a lungul milenarei existențe a poporului român, — se subliniază în Programul P.C.R. — țărănimea a reprezentat cea mai importantă forță socială a progresului... Țărănimea a dus greul bătăliilor împotriva cotoșitorilor străini, pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței de stat, pentru încheierea statului național unitar român”¹. Aceste sublinieri, izvorâte din trecutul de luptă al poporului român, sînt confirmate pregnant de documentele istorice ale vremii.

În adevăr, atestată documentar de-a lungul secolelor ca principala forță patriotică în lupta pentru apărarea gliei strămoșești, pentru păstrarea ființei neamului, pentru libertate și dreptate socială, țărănimea și-a afirmat cu deosebită putere aceste virtuți și în epoca modernă, cînd în fața poporului nostru s-a pus sarcina istorică a făuririi statului național român, unitar și independent. În toate momentele cruciale ale luptei pentru realizarea acestui măreț ideal — ca unirea Principatelor în 1859, cucerirea independenței în 1877, marea unire din 1918 — țărănimea a purtat pe umerii ei principalele poveri.

O caracterizare realistă a locului și rolului țărănimii în societatea modernă românească, implicit în făurirea statului național, a fost schițată de M. Kogălniceanu încă din timpul Divanurilor ad-hoc. Astfel, marele luptător și istoric român, impresionat de impetuoșitatea participării țăranilor la mișcarea unionistă, aprecia că ei sînt „elementul cel mai puternic al naționalității române; țăranii sînt însuși țara”, iar clasa lor este „cea mai numeroasă și cea mai importantă a societății”².

Aprecierea lui M. Kogălniceanu a fost confirmată din plin de desfășurarea ulterioară a evenimentelor, cînd țărănimea a imprimat mișcării unioniste un adevărat caracter de masă și tot ea a contribuit efectiv, alături de păturile orașenești, la dubla alegere — din 5 și 24 ianuarie 1859 — a domnitorului Al. I. Cuza, implicit la unirea Principatelor³. Este drept că sătenii, împletind idealurile naționale cu cele sociale, legau de unirea Principatelor și speranța că noul stat va înlătura claca și ei vor redeveni stăpîni ai pămînturilor pe care le munceau și care, în decursul veacurilor, le fuseseră

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism. Editura politică, București, 1975, p. 31.

² D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. VI, partea I, București, 1896, p. 410.

³ Vezi N. Adăniloiaie, *Aportul țărănimii la înfăptuirea unirii Principatelor Române*, în „Historica”, I, Editura Academiei R.S.R., București, 1970, p. 111—117.

răpite de boieri. De aceea ei au continuat și după Unire lupta pentru pământ, libertate și dreptate socială.

Reforma agrară din 1864 a fost realizată, după cum se știe, sub presiunea maselor țărănești. Vestea împrumțării a avut un mare ecou la sate. Țăranii i-au trimis domnitorului Cuza sute de scrisori colective de mulțumire, rugându-l, totodată, să ducă țara „la mărire și independență”⁴. De altfel, această împrumțare va avea un rol stimulator asupra avântului și vitejiei ostașilor noștri în războiul de la 1877, sporind interesul zecilor de mii de țărani — îmbrăcați în haine militare — în apărarea ființei statului român, în cucerirea independenței naționale⁵.

Atitudinea țărănimii la 1877 și contribuția ei masivă la susținerea războiului de neatîrnare necesită însă o tratare mai amănunțită pe care o vom concretiza în comunicarea de față*, încercînd să-i surprindem principalele caracteristici.

Masele populare de la sate și orașe — după cum atestă mărturiile timpului —, animate de un adînc patriotism, au constituit forța hotărîtoare în lupta pentru cucerirea independenței de stat a României. Țărănimea, în special, s-a afirmat și la 1877 ca purtătoarea năzuințelor de libertate și demnitate națională, ducînd pe umerii ei principalele poveri ale războiului și dînd jertfele cele mai mari de sînge pe cîmpul de luptă.

Oștirea română la 1877 era formată, în majoritatea ei, din țărani sau fii de țărani. Chiar și armata operativă avea peste 70% din efectivul ei alcătuit din trupele teritoriale de dorobanți și călărași cu schimbul, locuitori ai satelor. Aceștia — pînă la mobilizare — își făceau serviciul militar o săptămînă din patru, iar restul de trei săptămîni se ocupau cu munca cîmpului. Infanteria avea 16 regimente de dorobanți cu schimbul (avînd fiecare cîte 2 batalioane) și numai 8 regimente de linie, plus 4 batalioane de vînători trupe permanente; iar cavaleria avea 8 regimente de călărași cu schimbul și doar 2 regimente de roșiori, trupe permanente.

Unitățile de dorobanți și călărași erau alcătuite pe județe și plăși. Două județe formau un regiment de dorobanți (fiecare județ avea cîte un batalion, iar plășile, de regulă, cîte o campanie) și patru județe un regiment de călărași (cîte un escadron de fiecare). În afară de aceasta, în timpul războiului fiecare județ a trebuit să dea și cîte un batalion de milițieni, pentru a face paza la Dunăre mai ales după ce armata operativă trecuse în Bulgaria. Milițienii făceau serviciu cu hainele lor de acasă, numai armele le primeau de la stat. De aceea se spunea despre ei — ca și despre dorobanți și călărași — că sînt țărani înarmați.

Componența teritorială a acestor unități — în care ostașii se cunoșteau între ei, își spuneau bucuriile și necazurile — contribuia la coeziunea lor

⁴ Vezi N. Adăniloiaie și Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 219—221.

⁵ Cf. General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, București, 1926, p. 14 și 23.

* Comunicare prezentată la Sesiunea științifică a Societății de științe istorice din R.S.R., organizată — la 23 aprilie 1977 — cu prilejul sărbătoririi Centenarului independenței de stat a României.

și la acordarea reciprocă a unui sprijin neprecupețit pe cîmpul de luptă, unde, atît dorobanții cît și călărașii români — deși n-aveau o instruire completă — au dat dovadă de un eroism care i-a uimit și pe martorii oculari străini⁶ ce-i priviseră cu neîncrederea pînă atunci.

Colonelul Teodor Văcărescu, participant la război, releva că țaranul român s-a arătat demn urmaș al înaintașului său soldat roman „al cărui braț puternic era tot atît de ager spre a brăzda cu plugul și-a defende cu spada pămîntul strămoșesc. Recrut, soldat, rezervist, militan, nici unul nu lipsi la apel, nici unul nu rămase îndărăt de la datorile sale”⁷. Afirmățiile lui Văcărescu sînt întemeiate, căci acești țărani români, animați de dorul de libertate și independență națională, în primăvara anului 1877, la chemarea țării, au părăsit coarnele plugului și au mers pe cîmpul de luptă, izbutind să impună, prin biruințele de la Grivița, Răhova, Plevna și Smîrcan, înălturarea suzeranității otomane. Iar alături de ostași, populația civilă de la sate a contribuit la reușita campaniei militare prin subscripții pentru cumpărarea de arme, prin donații de vite, alimente și îmbrăcăminte, prin suportarea rechizițiilor și a numeroaselor transporturi de provizii și muniții necesare frontului. Dealtfel țărani au răspuns la toate chemările guvernului, deși li s-au pretins sarcini ce depășeau puterile și mijloacele lor. O bună parte din rechizițiile militare și aproape în întregime transporturile pentru armată — pe care le vom analiza mai departe — au căzut în sarcina țărănimii. Dar, în afară de aceasta, locuitorii rămași acasă au avut de efectuat și muncile agricole pe ogoarele consătenilor mobilizați; totodată, mulți dintre ei, în calitate de milițieni, au făcut de pază, cu rîndul — alături de cei concentrați în permanență —, în avanposturile de la Dunăre spre a preveni incursiunile otomane.

Din documentele vremii reiese, pregnant, că aproape toată populația de la sate era masiv antrenată în eforturile generale ale țării, impuse de războiul de independență. Spre ilustrare dăm două cazuri concludente. Un document din 27 octombrie 1877 precizează că în comuna Ciuperceni (județul Dolj) sînt 360 locuitori familisti, „dintre care sînt sub arme: 40 dorobanți, 15 rezerviști, 60 milițieni concentrați în permanență și 140 care păzesc în avanposturi” la pichetele de pe graniță. Rămîn doar 105 care nu pot purta arme și care „sînt luați cu carele de rechiziție cîte trei și patru zile pe săptămînă”, sînt puși apoi să lucreze, după lege, pămînturile celor „concentrați în permanență”; totodată ei sînt datori a face și lucrările „la care s-au angajat față de proprietate”; și astfel le rămîn ogoarele lor ne-arate și porumbul necules⁸. În luna următoare, țărani din Bratovoesti arătau prefectului de Dolj că, deși ei tac și rîndul ca milițieni la Bechet, nu-s scutiți nici de transporturi cu carele de rechiziție, iar pămînturile lor le rămîn nemuncite. Ei se arată „mîndri și voioși a merge fără crutare” și a-și „vărșa cea din urmă picătură de sînge” pentru apărarea țării, dar ar dori ca

⁶ Kohn Abrest, *Zig-Zags en Bulgarie*, Paris, 1879, p. 279—280; vezi și Marquis de Grammez de Wardes, *La guerre russo-turque 1877—1878*, Paris (f.a.), p. 143.

⁷ T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în rebelul din 1877—1878*, București, 1887, p. 211—212.

⁸ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 4/1877, f. 145—146.

la întoarcerea de la Bechet, unde-și fac datoria „ca soldați“, să nu fie puși din nou la transporturi pentru armată⁹.

În primăvara anului 1877 — din cauza crizei financiare — guvernul, neavînd fonduri, a decis ca atît alimentele necesare trupelor cît și furajele pentru cai să se procure numai pe bază de rechiziție de la populație. Cele mai multe vite și produse agro-alimentare s-au rechiziționat de la sate. A fost decretat un regulament al rechizițiilor militare în aprilie și altul la sfîrșitul lui iunie. Din cauza prea multor abuzuri semnalate, în regulamentul revizuit și aprobat la 28 iunie, s-a introdus precizarea că „vitele, sculele și instrumentele locuitorilor vor fi cruțate de rechizițiune de cîte ori constituiesc unicul mijloc de subsistență și în cazul cînd s-ar putea procura d-aiurea“¹⁰. Dar, cum adeseori nu se puteau procura din altă parte vitele și celelalte provizii necesare armatei, tot pe seama țărănimii cădeau sarcinile grele ale rechizițiilor. Este adevărat că guvernul a dat ordine prefecturilor de județe să facă o dreaptă repartiție a sarcinilor sau să înceteze „de a mai rechiziționa“ vitele „de muncă ale locuitorilor“¹¹. Cerințele mari și neprevăzute ale frontului, iar uneori și împotrivirea arendașilor și moșierilor de a se supune regulamentului rechiziției făceau ca sarcinile să fie suportate tot de săteni.

Uneori nu erau scutite de rechiziție nici vitele și produsele familiilor celor de pe front¹², deși existau dispoziții legale categorice ca averea lor să fie ocrotită. Într-un asemenea caz, la 6 octombrie, a intervenit chiar colonelul M. Cristodol Cerchez, comandantul Diviziei a 2-a, scriînd, de lîngă Plevna, prefectului de Dolj că „este de dorit ca averea și familiile celor ce luptă pentru patrie să fie bine îngrijite și menajate, iar nu constrînse și amenințate afară din lege“¹³.

Rechizițiile erau mai grele în județele din Oltenia unde, pînă la trecerea Dunării, era dislocată aproape întreaga armată română. Romanațiul, Vîlcea și mai ales Doișul au avut de suportat sarcinile cele mai împovăraătoare. De pildă, la 4 iulie i se cere prefectului de Dolj să procure pentru hrana trupelor pe luna în curs: 2.800 vite, 2.446 chile grîu (o chilă = 400 ocale), 582.030 kg porumb, 109.424 kg fasole, 34.920 kg orez, 206.445 kg sare pentru hrana oamenilor și a vitelor, plus fîn, orz și lemne.¹⁴ În aceeași lună s-au rechiziționat din comunele județului Vîlcea: 950 vite mari, 994 vite mici (berbeci), 95 care cu fîn, 11 334 chile grîu, 7 941 chile fasole, 162 050 kg sare, 238 oca hrînză etc.¹⁵. Rechiziții asemănătoare au avut loc și în celelalte luni, pînă la sfîrșitul războiului. În județele: Romanați, Teleorman, Ialomița, Olt, Argeș, Prahova rechizițiile au fost, de asemenea, numeroase; iar de proporții ceva mai reduse acestea s-au efectuat în toate județele țării.

⁹ Ibidem, f. 390—392.

¹⁰ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. IV, Editura Academiei, București, 1953, p. 289. (Citat în continuare: *Documente război. indep.*).

¹¹ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 240/1877, f. 262 și 624.

¹² Ibidem, dos. inv. 3/1877, f. 22, 38, 78, 162, 167, 172, ș.a.

¹³ Ibidem, dos. inv. 4/1877, f. 30—31.

¹⁴ Ibidem, dos. inv. 240/1877, f. 497.

¹⁵ Arh. St. R. Vîlcea, fond. Prefectura jud. Vîlcea, dos. 123/1877, f. 162—163.

În toamnă, guvernul a căutat ca, măcar în privința rechiziționării vitelor mici să mai ușureze sarcinile județelor împovărate din sudul țării și să impună, mai mult ca pînă atunci, județele mai îndepărtate de zona frontului. Așa de pildă, la 13 septembrie, în circulara trimisă de Ministerul de Interne către prefecti pentru rechiziționarea a 21.000 de berbeci distribuția pe județe s-a făcut în felul următor: Cahul, Bolgrad, Ialomița și Vîlcea să rechiziționeze cîte 1 500 de berbeci; Iași, Neamț, Suceava, Bacău, Putna, Buzău, R. Sărat și Prahova cîte 1 000; celelalte județe cîte 500, iar Covur-lui, Ismail, Vlașca, Teleorman, Ilfov, Romanați și Dolj erau scutite complet de astfel de sarcini¹⁶. Prefecții de Iași, Botoșani, Suceava, Vaslui și Tutova au arătat că sînt foarte puțini berbeci și au cerut aprobare de a rechiziționa și oi, ceea ce li s-a încuviințat de I. C. Brătianu, cu condiția ca oile să fie grase¹⁷. Cam toate județele au trimis și berbeci și oi. Județul Bacău, de exemplu, a trimis în prima tranșă, la 1 octombrie, 366 oi și 553 berbeci, din care cîteva oferii gratis de săteni¹⁸.

În total, s-au rechiziționat — după datele guvernului — 11.619.900 litri grâu, 1.816.200 litri porumb, 19.538.800 litri orz, 1.192.445 kg mălai, 1.383.641 kg alimente diverse (brînză, carne etc.) 66.387 vite (vacii, oi, cai), 631.100 litri fasole și alte legume, 801 vedre vin, 579 vedre țuică și rachiu, 349 vedre oțet, 952.700 litri ovăz, 19.181.274 kg fîn, 1.783.005 kg paie, 1.553 trăsuri, 73 500 lemne de cherestea, 19.100 sițe, 17.443 metri cubi lemne de foc, 5.259 vase și unelte de metal, 7.172 rogojini, 19.368 saci, 24.607 kg var, 581.790 cărămizi, 14.395 coți de pînză etc. În tabelul centralizator se menționează și rechiziționarea unor „muncitori cu mîinile” care au prestat 53.676 zile. Valoarea globală a rechizițiilor înregistrate oficial s-a ridicat la suma de 11.227.098 lei¹⁹ și reprezenta peste 80% din cifra bugetului Ministerului de Război pe anul 1877.

Căile ferate fiind slab dezvoltate, s-a recurs la rechiziționarea vitelor și căruțelor țărănești pentru tot felul de transporturi militare. Unele s-au rechiziționat pe o durată nelimitată, iar altele pe termene anumite.

Comparativ pe județe, cele mai multe care țărănești cu boi pentru transporturile proviziilor și munițiilor armatei le-au dat județele din preajma frontului: Doljul, Romanațiul, Teleormanul, Oltul și Vîlcea. Dacă procurarea acestor care cu boi a dat multă bătaie de cap autorităților județene, efectuarea transporturilor militare a perturbat munca agricolă la sate aducînd și o serie de alte zăcicniri și suferințe mari țărănimii române. Deși, la 25 aprilie, prefectul de Dolj atrăgea atenția subprefecților ca în rechiziționarea carelor să se facă o repartitie justă spre a nu se sparge „plugurile oamenilor”²⁰, acest lucru nu s-a putut respecta fiindcă solicitările acestor mijloace de transport în județul respectiv — unde timp de cîteva luni a fost concentrată majoritatea armatei române — a depășit orice prevedere. În

¹⁶ Arh. St. Buc., Min. Int. Div. comunală, dos. 4960/1877, f. 1—2.

¹⁷ Ibidem, f. 5—11.

¹⁸ Arh. St. Bacău, fond, Primăria orașului, pach. 112, dos. 1877 nepaginat.

¹⁹ Al. Pencovici, *Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877*, București, 1879, (tabele).

²⁰ Arh. St. Dolj, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 5/1877, f. 5.

luna mai, de exemplu, s-au rechiziționat din Dolj 9.492 care cu boi, în iunie 10.517, în iulie 16.679 care, cifre ce depășeau 50% din totalul rechizițiilor pe întreaga țară. În lunile august și septembrie — odată cu deplasarea trupelor spre Corabia și Turnu-Măgurele — pe locul întâi, în rechiziționarea carurilor de transport, trece județul Romanați, urmat de Teleorman; iar din octombrie și pînă la sfîrșitul războiului sarcina principală în procurarea carurilor revine iarăși Doljului.

Prefectul de Dolj a raportat, de mai multe ori, Ministerului de Interne că cererile de care pentru trebuințele oștirii depășesc posibilitățile județului și a cerut și concursul județelor limitrofe. El arăta, la 18 mai, că în Craiova „trebuie zilnic minimum 100 care“ pentru transportul pîinii la trupele de pe marginea Dunării, „alte 50—60 pentru diferite trebuințe“ și o dată pe săptămînă încă 300 pentru „pornirea de proiectile“ din Craiova la Calafat; afară de aceasta — continua prefectul — „Doljul aprovizionează cu furaj, lemne etc. diferitele puncte ale armatei unde zilnic merg sute de care“²¹. Dealtfel, încă de la începutul acelei luni Ministerul de Interne și unii comandanți militari, ținînd seama de împovărarea prea mare a Doljului, au ordonat prefectilor de Vîlcea, Gorj, Mehedinți și Olt să pună la dispoziția prefectului I. N. Titulescu numărul necesar de care „ori cînd va cere“, întrucît „vitele din județul Dolj nu mai sînt în stare a se înjuga“²². Tot atunci, generalul Haralambie a telegrafiat prefectului de Vîlcea să trimită la Craiova „600 care“ pentru trebuințele armatei deoarece județul Dolj a „căzut cu totul din cauza transporturilor“²³. La 20 mai I. N. Titulescu a cerut, telegrafic, prefectilor din jur să trimită la Craiova cîte 150 de care pentru a transporta depozitele Diviziei a 3-a²⁴. Peste patru zile prefectul de Romanați, arătînd că vitele din județ „sînt cu desăvîrșire căzute“, a solicitat — cu încuviințarea Ministerului de Interne — 100 de care de la județul Vîlcea²⁵. În același timp prefectul de Vîlcea a fost obligat să trimită și la Slatina 460 de care cu boi și alte 300 perechi de boi cu tînjală „pentru transportarea la Turnu Măgurele a lemnăriei trebuincioase la construcția podului pe Dunăre de către armata imperială rusă“²⁶, iar la Craiova 100 de care pentru a transporta proiectile pînă la Calafat și cîte 50 de care zilnic pentru a duce pîinea la trupele de „pe marginea Dunării“²⁷. Această imagine impresionantă a eforturilor făcute de țărănime pentru asigurarea transporturilor militare reiese, cu pregnanță, din documentele vremii pentru toată perioada războiului.

În luna iunie situația transporturilor a fost oarecum staționară, dar în iulie și august, datorită schimbării bazei de operațiuni — cînd majoritatea trupelor s-a deplasat de la Calafat spre Corabia —, ritmul solicitărilor de care s-a intensificat. Cîteva sute de țărani din județele Gorj și Vîlcea au fost

²¹ *Documente răzb. indep.* vol. III, p. 191.

²² Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 5/1877, f. 96.

²³ Arh. St. R. Vîlcea, fond. Prefectura jud. Vîlcea, dos. 119/1877, f. 1, 20 și 28.

²⁴ *Ibidem*, f. 31.

²⁵ *Ibidem*, f. 37—39.

²⁶ *Ibidem*, f. 17—18.

²⁷ *Ibidem*, f. 51—52.

trimiși cu carele lor să transporte de la Novaci la Craiova materialul lemnos necesar construirii podului peste Dunăre. Transformat în pontoane la școala de meserii din Craiova, acest material va fi transportat apoi la Corabia. La 21 iulie subprefectul plășii Cîmpul, Iatropolu, telefona, disperat, prefectului de Dolj că i s-a cerut să trimită, în 24 de ore, la Calafat 1 150 de care pentru armata care „va fi pusă în marș” și-i este „imposibil a putea completa acest număr”²⁸. Referindu-se la deplasarea armatei de la Calafat spre Corabia, colonelul Cerchez raporta șefului Marelui Stat Major că „marșul s-a făcut pe o singură cale, de către cinci coloane eșalonate care se opreau în aceleași sate; coloanele ce soseau întâiele secau toate mijloacele aflate în comunele în care se opreau și în cele învecinate, luau toate carele ce găseau”²⁹.

După trecerea armatei peste Dunăre drumurile străbătute de carele țărănești au devenit mai lungi și mai grele, ducînd la istovirea vitelor și a bieților cărauși rebegiți de frig și de foame. De multe ori țărani duceau spre front, în carele lor, provizii, iar la întoarcere aduceau răniți din fața Plevnei pînă la Turnu Măgurele. Doctorul german Brubergher, relatînd aceste lucruri, sublinia: „Cu o punctualitate rară s-a prezentat țaranul român de dimineață cu căruța sa și fără multă vorbă și, fără a părăsi un moment căruța cu răniți, el și-a îndeplinit datoria”³⁰. Solul moale și mersul lent al boilor au făcut ca răniții să suporte relativ bine transportul. Un transport de provizii de la Craiova pînă la Plevna dura uneori două, trei săptămîni, iar cîteodată aceiași cărauși nici nu ajungeau îndărît, acasă, și erau trimiși iarăși de la Slatina ori Corabia cu alte provizii spre front.

Numărul carelor cerute județelor creștea continuu. De pildă, la 3 septembrie primul ministru ordona prefectilor de Argeș și Vîlcea să trimită urgent la Turnu Măgurele cîte „500 care goale” spre a încărca, de la intenvența generală, provizii necesare trupelor de pe front³¹. Plășilor doljene din apropierea Dunării li se cerea zilnic cîte 50 de care pentru transportul pîinii la trupe, iar unor plăși Vîlceane cîte 150 de care pentru a încărca provizii de la gara Slatina și a le duce în zona frontului. Unele comune au fost nevoite să dea toate carele ce le aveau pentru transporturile militare. Într-un proces verbal al comunei Cîrstănești (județul Vîlcea) se precizează că „nu mai este nici un car” spre „a se putea rechiziționa”, la fel în comunele: Folești, Tomșani, Rîmești și Greci.

Rapoartele unor subprefecți evidențiau, de asemenea, greutatea tot mai mare întîmpinate la trimiterea carelor cu boi pentru transportul proviziilor necesare armatei mai ales că, spre sfîrșitul toamnei, apăruse și pesta bovină. Subprefecții din Dolj raportau că, din cauza numeroaselor transporturi, „la cei mai mulți locuitori le-au murit boii”, iar în urmă și-a făcut apariția și

²⁸ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 5/1877, f. 359.

²⁹ *Documente răz. indep.* vol. V, p. 316.

³⁰ Apud Maurițiu Schapira, *Serviciul sanitar român în 1877—78 descris de specialiști străini*. (Teză de doctorat), Cluj, 1935, p. 16.

³¹ Arh. St. R. Vîlcea, fond. Prefectura jud. Vîlcea, dos. 118, 1877, f. 327—329.

„epizotia“ care a secerat „un număr însemnat de boi și vaci“³² și a creat mari dificultăți transporturilor militare.

Pe întreaga țară s-au rechiziționat, după datele oficiale, un număr de 264.394 care de transport, prestându-se cu ele 1.045.747 zile de lucru și parcurgându-se 26.143.577 km³³. Comparativ pe județe — după cum am menționat — cele mai multe mijloace de transport le-au furnizat județele din apropierea frontului. Doljul se situează pe primul loc dând un număr de 88.784 care (dintre acestea 8.031 erau cu 4 boi), adică peste o treime din totalul furnizat de întreaga țară. Pe locul doi se află județul Romanați cu 36.920 care; urmează, în ordine, Teleormanul cu 23.041 care, Mehedinții cu 20.702 care, Argeșul cu 15.684 care și Vâlcea cu 11.610 care. Dealtfel, dacă analizăm sumele datorate de stat, pentru toate rechizițiile (inclusiv pentru transporturi), observăm că tot județul Dolj era în frunte cu 2.238.269 lei, urmat de Romanați cu 1.116.649 lei și de Ialomița cu 1.107.093 lei. Aceasta învederează că de la locuitorii menționatei județe — situate în vecinătatea Dunării — s-au rechiziționat și cele mai multe produse pentru trebuințele oștirii române.

Pe lângă transporturile necesare trupelor române, țărani au dat o mulțime de care cu boi și pentru transportarea proviziilor și munițiilor armatei ruse. Chiar de la intrarea în țară, trupele rusești au apelat la concursul prefectilor de județe, al primarilor, ori comisarilor de poliție, din orașele pe unde treceau, pentru a le procura care de transport.

La 22 aprilie 1877, cerându-i-se polițaiului din Focșani să furnizeze zilnic câte „30—40 de care cu boi și cai“ trupelor rusești ce treceau prin acea localitate și orașul nedisponind de suficiente mijloace de transport, s-a intervenit la prefectul de Putna pentru a da ordine primarilor din comunele vecine să trimită, „în fiecare seară“, numărul solicitat de care³⁴. Peste patru zile, primarul din Mărășești raporta aceluiași prefect că în ajun au trecut 10 mii soldați ruși și li s-au dat pentru transportarea bagajului „toate carele cu boi câte s-au găsit“; întrucât alte 10 mii urmează să sosească, e necesară trimiterea a circa 70 de care din alte localități³⁵. În zilele și săptămânile următoare, cererile de care au fost permanente; iar prefectii se anunțau unul pe altul, telegrafic, în privința deplasării și efectivului aprosimitiv de trupe, implicit în privința numărului de care solicitat de comandantii ruși; prefectul județului Tecuci îl înștiința pe cel de Putna, iar acesta, la rîndu-i, pe cel de R. Sărat și așa mai departe.

Cînd armata rusă a ajuns în sudul țării și a început să se concentreze pe anumite zone strategice în preajma Dunării, atunci — și rețeaua de cale ferată fiind insuficientă — solicitările de mijloace de transport s-au înzecit. De pildă, la 20 mai, generalul Nepocoiciți, șeful Statului Major al armatei ruse, face cunoscut lui Al. Plagino, comisarul general român (pe lângă trupele imperiale), că are nevoie: „la Frățești 320 care de transport“,

³² La Filiași, de pildă, „din 500 perechi boi abia a rămas 130“ (Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 1/1877, f. 513).

³³ Al. Pencovici, *op. cit.* p. 38—39.

³⁴ Arh. St. Focșani, fond. Prefectura jud. Putna, dos. 17/1877, f. 41.

³⁵ *Ibidem*, f. 68.

la Slatina 462 care și 108 perechi de boi „fără căruțe“, în București „1.280 care de transport în curs de trei zile. Peste câteva zile se vor cere, tot la București, 994 care de transport și 520 perechi de boi fără care. Afară de acestea, iarăși peste câteva zile 1.303 care de transport și 578 perechi de boi, iar după aceea încă 119 care de transport“³⁶.

Cererile de care țărănești pentru transporturile militare ruse au continuat pe toată durata războiului. Mai menționăm doar un exemplu. În luna decembrie — când se stabiliseră anumite norme și tarife între guvernul român și Societatea de aprovizionare a armatei ruse (dirijată de consiliul comercial A. M. Varșavski) referitoare la transporturile militare — cererile de care s-au intensificat, județelor : Buzău, R. Sărat, Brăila, Ialomița, Prahova, Dâmbovița, Ilfov și Vlașca solicitându-li-se câte 2 000 de care, sau sănii, trase de boi pentru transportul de „proviant“ necesar trupelor aliate pe frontul din Bulgaria³⁷.

Pe drumurile lungi și grele, făcute pentru transportarea munițiilor de război și a proviziilor necesare celor două armate aliate, au murit zeci de mii de vite ale țăranilor; iar altele fiind atinse de pesta bovină, pe drum, au contaminat la întoarcere și vitele celorlalți săteni. Cele mai multe vite au murit în județul Dolj — „peste 30.000“³⁸ — unde pesta bovină, survenită în decembrie, nu s-a putut combate din cauză că transporturile militare n-au fost suspendate, ci intensificate, în lunile ianuarie și februarie 1878. Și, obiectiv judecând lucrurile, nu se putea proceda altfel, fiindcă Doljul era situat în vecinătatea operațiunilor militare și chiar dacă se aduceau care cu boi din alte județe să ducă munițiile și proviziile de la gara Craiova spre Calafat, Lom Palanca ori Rahova, tot veneau în contact cu vitele bolnave ale locuitorilor doljeni.

În afară de aceste suferințe, odată cu venirea iernei și a viscolului puternic din decembrie 1877, mulți țărani ce se întorceau din transporturile militare, făcute pentru armata rusă, au fost acoperiți, cu care și vite, sub troienele de zăpadă între Giurgiu și București, parte din ei au fost găsiți degerați, parte chiar morți³⁹. Aceeași soartă au avut-o unii țărani doljeni — surprinși de viscol în apropiere de Sadova — când făceau transporturi pentru armata română⁴⁰.

Cartiruirile militare, în zonele de deplasare a trupelor române și ruse, au fost suportate de asemenea de populație. Dacă s-au înregistrat și cazuri când unii moșieri ori mari proprietari din orașe căutau să se eschiveze de la această sarcină impusă de război, trebuie să subliniem că populația de la sate, unde de regulă erau cantonate unitățile în marș, s-a dovedit a fi foarte ospitalieră. De multe ori țăranii aveau de găzduit, săptămâni în șir, un număr impresionant de trupe. Când se făcea cantonarea unui batalion într-un sat oarecare, erau adesea repartizați — spun documentele — și câte 30—40 de soldați la o gospodărie țărăneasă, iar sătenii,

³⁶ *Documente răzb. indep.*, vol. III, p. 223.

³⁷ Arh. St. Buc., Min. Int. Div. comunală, dos. 4962/1877, f. 79.

³⁸ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. 25/1878.

³⁹ *Documente răzb. indep.*, vol. III, p. 169—170, 207—208, 245—246.

⁴⁰ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 2/1877, f. 138 și 159.

înțelegând situația, nu protestau. Cîteodată chiar guvernul recomanda ca soldații să nu fie cartiruiți „decît în casele din sate”⁴¹.

Populația civilă de la sate — după cum am menționat — a mai contribuit la reușita campaniei de la Plevna prin donații pentru cumpărarea de arme și prin diferite alte ofrande (alimente, îmbrăcăminte etc.) necesare soldaților de pe front ori răniților. Astfel, în urma apelului lansat de guvern în septembrie 1877, prin care se arăta că „avem brațe, dar nu avem puști”, subscripțiile pentru cumpărarea de arme s-au intensificat și la sate. De pildă, pînă la 6 octombrie țărani din 15 comune ale județului Brăila strînseseră 4.660 de lei pentru cumpărare de arme, iar pînă la 28 octombrie locuitorii din 14 comune ale județului Vîlcea oferiră 9.959 de lei în același scop⁴². La 8 octombrie, prefectul județului Ilfov comunica Ministerului de Interne că, „în urma apelului făcut de guvern pentru cumpărarea de arme”, deplasîndu-se în plășile Mostiștea, Negoești și Oltenița, a adunat de la diferite categorii de locuitori ai comunelor suma de 29.745 de lei, iar comitetul permanent județean a oferit și el 5.000 de lei⁴³. Comitetul „pentru cumpărătoare de arme” din Dolj a adunat prin liste de subscripție, lansate în orașul Craiova și în comunele rurale din județ, suma de 57.130 lei pe care i-a înaintat guvernului⁴⁴.

Numeroase documente atestă ofrandele făcute de țărani în diferite comune. Astfel, un raport al prefectului de Bacău, din 16 mai 1877, menționează că sătenii din comunele Doftana, Bosești, Bucsești, Solonțul, Măgărești, Valea Arinilor și Bobneșeni au dat „în folosul armatei române” suma de 926 lei⁴⁵. În săptămînile următoare, alte izvoare precizează că 14 locuitori din comuna Bîrza (județul Dolj) au dat „armatei din Calafat” 2.090 ocale grîu⁴⁶, primind pentru aceasta mulțumirile colonelului Cerchez; 30 săteni din Lăpușata (județul Vîlcea) au oferit 51 vedre rachiu; „31 locuitori din comuna Berbești... au făcut ofrandă 5 berbeci, 28 oi și 2 capre”; iar alți 68 țărani din: Olănești, Lăpușata, Dobriceni, Bodești, Bărbătești și Costești donează un număr de 14 vite mari, 17 berbeci, 3 cai și 21 care de fin⁴⁷. Țărani din Bălțătești și Petriceni (județul Neamț) au donat 32 de oi, cei din Glodurile (județul Bacău) „trei berbeci”, iar sătenii din 23 de comune din județul Ilfov au „oferit 5.550 oca fasole pentru armata română”⁴⁸. Prefectul de Buzău anunță că locuitorii au făcut ofrandă 277 de oca brînză și 5 butoaie cu vin, prefectii de Fălciu, Roman, Prahova, Ialomița și Botoșani relatează despre ofrandele de brînză și fasole⁴⁹, iar cei de Putna și Dolj despre mai multe colecte de bani fă-

⁴¹ Arh. St. Buc., Min. Int. Div. comunală, dos. 5585/1877, f. 37.

⁴² „Românul” din 6 și 28 octombrie 1877.

⁴³ *Documente răzb. indep.*, vol. VI, p. 593—594.

⁴⁴ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 270/1877, f. 88.

⁴⁵ *Documente răzb. indep.*, vol. III, p. 136.

⁴⁶ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dos. inv. 269/1877, f. 94.

⁴⁷ Arh. St. R. Vîlcea, fond. Prefectura jud. Vîlcea, dos. 122/1877, f. 17—18.

⁴⁸ Arh. St. Buc., Min. Int., Div. comunală, dos. 4903/1877, f. 275.

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 4965/1877, f. 89, 95—97, 110 și 210; vezi și *Documente răzb. indep.*, vol. VI, p. 97, 168, 169 și 303.

cute prin satele județelor lor pentru Crucea Roșie⁵⁰. Dealtfel, pentru Crucea Roșie adunau bani de la locuitori — prin liste de subscripție — și comitetele de femei din județe. Un tabel, din 1 noiembrie, arată că în județul Brăila acest comitet a colectat 2 948 lei, iar un alt tabel, din 3 noiembrie, atestă că în județul Suceava comitetul local a adunat 1 679 lei. Cazuri asemănătoare au fost și în județele Gorj, Ialomița, Putna⁵¹, ș.a.

O serie de alte documente demonstrează că țăraniii din multe comune au făcut colecte bănești pentru trebuințele armatei. Astfel sătenii din comuna Boldu (județul Râmnicu Sărat) au colectat și trimis în folosul armatei 438 lei, cei din Pietroșița (Dîmbovița) 365 lei, Pogoanele (Buzău) 400 lei, Dărăști (Ilfov) 88 lei, Mănăstireni (Botoșani) 242 lei⁵² etc. Întrucît veniturile țăranilor erau foarte mici și sumele donate vor fi modeste, dar numeroase. Spre ilustrarea situației menționăm câteva comune din județul Covurlui. În comuna Rogojeni 210 persoane au donat 339 lei, Măstăcani de la 84 locuitori s-a colectat 146 lei. Foltești 85 persoane au donat 170 lei, Frumușița 77 persoane 329 lei, Oancea 56 persoane 169 lei etc.⁵³. Cei mai mulți dau câte 2 lei (dealtfel 2 lei reprezenta plata unui muncitor agricol pe o zi).

Au fost numeroase ofrande la sate și de lenjerie și îmbrăcăminte groasă. Țăraniii din comuna Răucești (Neamț) — în afară de vite — au dat 34 de cămăși, 42 de ștergere și 140 de coți de pînză, iar mai mulți săteni din Muscel au oferit 59 de cămăși și 1.048 de coți de pînză; iar din satele județului Roman s-au colectat 300 de cămăși, 77 de mintene și cantități mari de pînză, prosoape, ciorapi și altă lenjerie de corp.⁵⁴ În ultima decadă a lunii septembrie din comunele care formau plasa Oltețul de Jos din județul Vîlcea s-au colectat și trimis armatei „815 bucați rufe și patru salte”, iar peste o săptămînă încă „una sută cincizeci bucați rufărie”, după cum reiese din raportul subprefectului⁵⁵. Alte „864 bucați cămăși și izmene” — glăsuiește un document din 2 octombrie — au fost „făcute ofrandă de locuitorii din Oltețu de Sus”⁵⁶. Locuitorii din Dorohoi, Neamț, Roman, Cahul, Iași, Ilfov, Vlașca, Dolj și Vîlcea au dat pentru armată — pe lângă alte ofrande — și o mulțime de cojoace, flanele și altă îmbrăcăminte groasă⁵⁷.

Este de subliniat și faptul că la începutul lui septembrie 1877 — după luptele de la Grivița — cînd Ministerul de Război a făcut un apel călduros către populație (prin intermediul prefectilor), arătînd că e nevoie urgentă de scamă (vată) pentru bandajarea răniților și că aceasta „nu se poate cum-

⁵⁰ Arh. St. Focșani, fond. Prefectura jud. Putna, dos. 21/1877, f. 20, 24, 32, 34, 41, 67 și 101.

⁵¹ „Monitorul Oficial”, nr. 245 din 1 noiembrie 1877, p. 6212—6213; Vezi și p. 6249—6251 și 5860—5861.

⁵² *Documente răzb. indep.*, vol. V, p. 612; vol. VI, p. 89.

⁵³ „Monitorul oficial”, nr. 286 din 23 decembrie 1877, p. 7459—7460.

⁵⁴ *Documente răzb. indep.*, vol. V, p. 261 și 320; vol. VI, p. 624—625 și p. 495.

⁵⁵ Arh. St. R. Vîlcea, fond. Prefectura jud. Vîlcea, dos. 122/1877, f. 174—192, 201 și 214.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 170.

⁵⁷ *Documente răzb. indep.*, vol. VI, p. 495, 593; vol. VII, p. 500; vol. IX, p. 87.

păra", au răspuns, cu promptitudine, nu numai femeile de la orașe ci și un mare număr de țărânci din județele Vâlcea și Mehedinți confecționând scama necesară. Unii subprefecți și primari, când trimiteau pachetele cu scama, precizau că aceasta e confecționată pentru răniți „de către femeile țărance” din acele comune ⁵⁸.

Nu putem încheia fără a releva și o altă caracteristică semnificativă privind atitudinea țărânimii române la 1877. Speranța într-o viață mai bună după înlăturarea suzeranității turcești și promisiunile guvernului că toți locuitorii îndreptății de legea din 1864 și neîmproprietăriți vor primi îndată pământuri — promisiuni amplificate și răstălmăcite la sate — au întărit convingerea maselor țărănești că obținerea independenței naționale este o condiție a eliberării lor din exploatarea moșierească. Această atmosferă de speranțe și încredere, creată în lumea satelor, a avut darul să liniștească temporar spiritele și să atenueze frământările țărănești cel puțin pentru perioada războiului, când, dealtfel, și acțiunile judiciare de urmărire a sătenilor au fost suspendate. Așa se explică de ce în timpul desfășurării campaniei militare pentru cucerirea independenței acțiunile țărănești împotriva moșierilor, arendașilor sau aparatului de stat s-au rarit atât de mult, anul 1877 fiind caracterizat prin „cel mai redus număr de conflicte sociale la sate” din întreaga perioadă de după reforma din 1864 ⁵⁹. Atenția țărânimii și eforturile ei erau concentrate în acel timp, în principal, în direcția sprijinirii războiului pentru neatîrnare, de victoria căruia avea să depindă viitorul întregii țări.

Documentele menționate reprezintă, credem, dovezi peremptorii asupra contribuției țărânimii în războiul de neatîrnare. Dacă pe lângă aceste contribuții avem în vedere că majoritatea luptătorilor de pe front erau tot țărani sau fii de țărani și că 96% dintre ostașii români morți în campania din 1877—1878 proveneau din comunele rurale, putem conchide că masele populare sătești au dus greul războiului pentru cucerirea independenței naționale.

⁵⁸ Arh. St. R. Vâlcea, fond. Prefectura jud. Vâlcea, dos. 122/1877, f. 102—106.

⁵⁹ Constantin Corbu, *Țărâncea din România între 1864 și 1898*, Editura științifică, București, 1970, p. 181.